

ders financieel gesteund werden door de Nederlandse overheid en de bepaling dat zij zich dagelijks bij de gewestelijke arbeidsbureaus moesten aanmelden, niet langer behoefden na te leven (dat was, gegeven de vele razzia's, veel te riskant), terwijl diezelfde bezettende macht de boven alles wenselijk geachte maatschappelijke rust ondermijnde met acties die in het gehele land schrik en ontsteltenis teweegbrachten.

De 'Wehrmacht' grijpt in

De Duitse legereenheden in de bezette delen des lands maakten in oktober '44 deel uit van Model *Heeresgruppe B*. Model werd evenwel aan het einde van die maand ingeschakeld bij de strikt geheime voorbereiding van het Ardennen-offensief en er werd toen benoorden de grote rivieren een nieuwe legergroep gevormd: *Heeresgruppe H* met *Generaloberst* Kurt Student (tevorens bevelhebber van de *Erste Fallschirm-Armee*) als bevelhebber. Die *Heeresgruppe* kreeg geen offensieve maar een louter defensieve taak. Onder de *Heeresgruppe* ressorteerden twee legers: de *Erste Fallschirm-Armee* in het Rijnland (daarmee hebben wij nu verder niet te maken) en het Vijftiende Leger. Dat Vijftiende Leger had de Nederlandse kust tussen Den Helder en Hoek van Holland slechts zwak bezet, op Schouwen en de Zuidhollandse eilanden lagen daarentegen drie divisies, verder oostwaarts vier (benevens, in de herfst van '44, de *Kampfgruppe* Rauter die tegen Geallieerde luchtlandingen zou worden gebruikt). Een aantal van die divisies werd in november en begin december naar Duitsland verplaatst om bij het Ardennen-offensief te worden ingezet (gedeeltelijk namen nieuwe eenheden uit Duitsland hun plaats in); toen verdween ook de bevelhebber van het Vijftiende Leger, *Generalleutnant* Gustav von Zangen – hij werd door Christiansen opgevolgd en bij diezelfde gelegenheid kregen de resten van het Vijftiende Leger een andere aanduiding: het Vijf-en-twintigste Leger. Van begin november af had Christiansen dus een dubbele functie: hij was bevelhebber van het Vijf-en-twintigste Leger en *Wehrmachtbefehlshaber in den Niederlanden*. Een deel van de staf die hij in die tweede functie in Hilversum bij zich had gehad, werd onder zijn chef-staf von Wühlisch naar Emmen verplaatst en daar oefende von Wühlisch voor het oosten des lands in feite de functie van *Wehrmachtbefehlshaber* uit. In het opereren met grotere eenheden had Christiansen evenwel geen enkele ervaring gehad (eind januari '45 zei de chef van de *Operationsabteilung* van het *Oberkommando der*